

God mod dyr: Jovist var Darwin racist

Bogavn: Adrian Desmond & James Moore. Darwin's Sacred Cause - Race, Slavery and the Quest for Human Origins

Darwin var en dedikeret modstander af slaveriet. Ny biografi skildrer, hvordan det fik betydning for hans evolutionsteori.

Fortællingen om arternes oprindelse byggede nemlig ikke bare på objektive kendsgerninger. Det samme kunne man sige om biografien, der fremstiller Darwin som en eksemplarisk humanist på trods af hans antagelser om, at de 'snakkesalige negre' ganske enkelt ikke var nået lige så langt i udviklingen fra abestadiet som europæerne

Adrian Desmond & James Moore. Darwin's Sacred Cause - Race, Slavery and the Quest for Human Origins. 485 sider. Allen Lane

Af Anton Geist

Skingre skrig skræmte Darwin, da han gik forbi en hytte nær Pernambuco i det nordøstlige Brasilien, MHS Beagles sidste stop på det amerikanske kontinent. En slave blev pisket bag trævæggene. Det kunne den ivrige modstander af slaveriet sige sig selv. Men han kunne ikke gøre noget for at forhindre det.

Tilbage i England ville han til gengæld kæmpe slavernes sag. Videnskaben skulle være hans våben. Han begyndte at arbejde på en teori, der kunne gøre en ende på hvide menneskers udnyttelse af sorte. En teori, der viste, at alverdens mennesker stammer fra samme ophav. At vi alle sammen er én stor familie.

Nogenlunde sådan lyder det centrale argument i den nyeste Darwin-biografi, Darwin's Sacred Cause - Race, Slavery and the Quest for Human Origins, skrevet af makkerparret Adrian Desmond og James Moore, der i 1991 udgav den måske bedst modtagne bog om Darwin nogensinde: Darwin - The Life of a Tormented Evolutionist.

Nogen tilfældighed er det naturligvis ikke, at den nye biografi udkommer netop i år, hvor det er 200 år siden, Darwin blev født, og 150 år siden, han udgav det epokegørende værk, Arternes oprindelse. Netop nu er det oplagte tidspunkt at publicere et værk, der bliver præsenteret som banebrydende forskning, der vil ændre forståelsen af den måske vigtigste videnskabelige opdagelse i moderne tid. Og netop i år er der særlig mange penge i Darwin.

Negrenes manerer

I løbet af vinteren i 1826 besluttede Darwin sig for at lære at udstoppe fugle. Han var træt af medicinstudiet på universitetet i Edinburgh, og måske var den 16-årige knægt, der flittigt lånte de store opdagelsesrejsendes beretninger på biblioteket, allerede ved at forberede sig på en tur ud i verden.

Kurset var billigt. Til gengæld var underviseren sort. John, som han hed, var en tidligere slave fra Vestindien, der ad besynderlige omveje var endt i Edinburgh og ernærede sig ved at undervise i kunsten at konservere.

Det var Darwins første bekendtskab med en sort. Han kunne godt lide sin lærer og sent i livet huskede han med glæde tilbage på timerne og kaldte John en "behagelig og intelligent mand".

Da han nogle år senere sejlede verden rundt om bord på MHS Beagle, mødte han flere farvede mennesker og blev gang på gang konfronteret med "negrenes glimrende manerer".

Men han oplevede også, hvordan slaverne blev behandlet af deres ejere. I Pernambuco hørte han kun den forpinte slaves skrig. Et skrig, der skulle gå igen i hans drømme resten af livet. Men andre steder så han, hvordan slaverne blev behandlet. Han så dem blive pisket og få deres fingre knust som straf, og han så dem blive brændemærket og lænket som hunde.

"Det får ens blod til at koge og hjerte til at skælve at tænke på, at vi englændere og vores amerikanske efterkommere, med deres brovtende råb om frihed, har været og er så skyldige," skrev han i sine rejseoptegnelser.

Ideologisk kampzone

Men i Desmond og Moores socialhistoriske optik kom den vigtigste indflydelse fra abolitionismen, der påvirkede den unge Darwin stærkt i hans formative år. Særlig hans to bedstefædre spillede en rolle. Filosofen, naturvidenskabsmanden og poeten Erasmus Darwin var en frankofil, frihedselkende oplysningstænkner. Industrialisten Josiah Wedgwood var en overbevist unitarist, der troede på, at alverdens mennesker er lige for Gud. Begge var de aktive i kampen mod slaveriet.

Men Darwin befandt sig midt i en ideologisk kampzone. På universitetet i Edinburgh stod frenologien stærkt. Ud fra opmålinger af kranier mente man at kunne argumentere for, at hvide mennesker havde større hjerner end sorte. Det blev grundlaget for uhyggelige racevidenskaber som den tidlige antropologi, der legitimerede slaveriet med påstande om den europæiske og selvfølgelig særlig den angelsaksiske races overlegenhed.

Centralt i antropologien stod polygenismen, der indebar, at de forskellige menneskeracer skulle have udviklet sig selvstændigt og isoleret fra hinanden. Hvide mennesker var altså ikke i familie med sorte.

Det var denne biologiske blindgyde, Darwin ønskede at styre udenom. Desmond og Moore viser overbevisende, hvordan han allerede i sine første ansatser til en teori om arternes oprindelse vælger et monogenistisk udgangspunkt. Han arbejdede ud fra den antagelse, at racerne stammer fra samme udgangspunkt og blot er variationer over samme art. Med andre ord er hvide og sorte i tæt familie med hinanden.

Spekulationer

James Moore er professor i videnskabshistorie. Og i et videnskabshistorisk perspektiv er det selvsagt en god pointe, at Darwin ikke var den uheldede empiriker, man har gjort ham til. Han havde sin fortælling klar på forhånd, mener Desmond og Moore, og så forsøgte han ellers at få sine observationer til at passe ind i historien. Eftertiden viste, at han havde ramt plet. Og sådan er videnskab måske oftest. Man konstruerer en fortælling om virkeligheden ud fra et bestemt udgangspunkt, og så må tiden vise, om der er noget om snakken.

Desmond og Moores problem er dog ironisk nok, at de gør det samme. Det er som om, de har en fortælling om Darwin klar på forhånd. Drevet af et humanistisk imperativ kæmpede han imod slaveriet ved at vise, at den sorte mand er den hvides bror og derfor ikke bør behandles som et dyr, lyder historien.

Helt så enkelt er det imidlertid ikke. Forfatterne har bestemt fat i en vigtig del af Darwins tænkning, der er blevet om ikke ignoreret så i hvert fald stedmoderligt behandlet hidtil. Og det virker indlysende rigtigt, at et abolitionistisk sindelag kan have haft en vis indflydelse på, hvordan han valgte at udforme sin teori. Men der er ikke belæg for at hævde, at kampen imod slaveriet skulle have været den altoverskyggende motivation for Darwin. Desmond og Moore viser rigtignok, at han på den ene side var en ivrig modstander af slaveriet og på den anden side udformede en teori, der knyttede hvide og sorte tæt sammen, men den direkte årsagssammenhæng forbliver spekulativ.

Vær god ved dyr

Værre er det, at Darwin kommer til at fremstå som en eksemplarisk humanist, der kæmpede imod den udbredte racisme i sin samtid. For Darwin var selv racist. Og det ved Desmond og Moore udmærket godt, hvorfor de i korte passager mumler lidt om, at han ikke var helt konsekvent i sin humanisme.

Darwins hovedværk om menneskearten, The Descent of Man, viser med al tydelighed, at han opfattede den sorte race som underlegen i forhold til den hvide. Det skal selvfølgelig ses i lyset af tidsånden, men der fandtes helt klart mere progressive opfattelser af racespørgsmålet i samtiden end Darwins.

De "letsindede snakkesalige negre" var ganske enkelt ikke nået lige så langt i udviklingen fra abestadiet som europæerne, mente han. Og det er netop en logisk konsekvens af den monogenistiske evolutionsteori: at det hvide menneske må være i familie med forstadier til sig selv.

Når Darwin var imod slaveriet, var det altså lidt på samme måde, som når han mente, man skulle være god ved dyr. Hans abolitionisme havde karakter af samme venlige nedlæthed, som man finder i for eksempel Onkel Toms hytte eller Tintin i Congo. Desmond og Moores billede af Darwin er således noget fortegnede, selvom de bestemt har fat i vigtige pointer. Måske er det resultatet af den evige strid mellem tilhængere og modstandere af evolutionsteorien. Nuancerede holdninger synes der i hvert fald ikke at være meget plads til i kampen om Darwins eftermæle.

Sammen med Darwin's Sacred Cause kunne man derfor passende læse en fremragende lille artikel af historikeren Poul Duedahl i det seneste nummer af tidsskriftet Slagmark. Duedahl leverer her det nødvendige korrektiv til Desmond og Moores fremstilling. Han udstiller nøgternt Darwins racisme og viser, hvordan socialdarwinismen, der var med til at legitimere nazisternes racehygiejne, er en logisk konsekvens af et værk som *The Descent of Man*.